

МОВНИЙ ОБРАЗ БОЖОЇ МАТЕРІ В ЄВАНГЕЛІЇ ТА В ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті розглянуто мовні засоби творення образу Божої Матері в Євангелії та в поезії Т. Шевченка. Виділено синонімічні одиниці на позначення ключового поняття, вказано на розширення семантики образних висловів, пов'язаних із українською дійсністю, літературними і фольклорними традиціями.

Ключові слова: мовний образ Божої Матері, поетичний текст, виразовий засіб, ключове поняття, семантика.

Постановка наукової проблеми та її значення. Питання «Шевченко та Біблія» розглядали релігієзнавці, літературознавці та мовознавці у різні часи. М. С. Грушевський [4], Д. І. Чижевський [20], М. П. Драгоманов [8], І. М. Дзюба [6; 7] та інші вчені о звертали увагу на неможливість однозначної оцінки релігійності письменника й біблійних витоків багатьох його образів, на художню інтерпретацію автором священних текстів. Зокрема, М. П. Драгоманов зазначав, що у своїх творах Кобзар «став більш «євангельцем», ніж благочестивим «візантійцем», і в Біблії став шукати Духа народолюбного пророкування, проповіді суду божого над неправедними» [8, с. 160]. Д. І. Чижевський вважав, що оскільки талант Тарас Шевченка – від Бога, то «слова поета якоюсь мірою Божі слова, бо поет – Божий пророк... До неясного образу «воскресіння» України романтиків приєднуються у Шевченка біблійні образи... або й зовсім нові, вперше втілені в українській літературі революційні заклики» [20, с. 416]. Мовознавці – І. І. Огієнко [17], В. С. Ващенко [3], В. М. Русанівський [18], Л. І. Мацько [14], С. Я. Єрмоленко [9], А. К. Мойсієнко [15] та інші дослідники – виявляли лінгвальні засоби творення і трансформації образів-символів Святого Письма на рівні лексики і стилістики. В. М. Русанівський слушно зауважував, що письменник «розробляв біблійні і євангельські сюжети, сповнюючи їх сучасним життям, являючи світові *Не ветхее, не древле слово Розтленное, а слово нове* (П, 328)» [18, с. 87–85].

Незважаючи на низку праць, мовні одиниці на позначення ключових концептів Біблії – *Бог, Божя Мати, Ісус Христос, апостол, пророк* та інші потребують глибших комплексних студій у Святому Письмі й авторському ідіолекті Тараса Шевченка. **Мета** нашої статті – з'ясувати мовностилістичні параметри мовного образу Діви Марії в

Євангеліях та у поетичних текстах Кобзаря. Їй підпорядковані такі завдання: виділити синонімічний ряд одиниць, якими представлено поняття-символ, схарактеризувати їх семантику і стилістичні функції, виявити авторські трансформації у зіставленні з біблійним першо-образом.

Аналіз досліджень проблеми. Як писав І. І. Огієнко, «Шевченко добре знав Святе Письмо, особливо Псалтиря, добре знав і церковно-слов'янську мову, що й привносив до своїх віршів, але тільки як мальовничу окрасу поетичного стилю» [17, с. 142]. На використанні старослов'янських лексичних елементів конфесійного стилю для змалювання біблійних образів у шевченковій поезії акцентували В. С. Ващенко [3], П. М. Лизунець [12], Н. І. Бойко [2], Л. І. Мацько [14] та інші вчені. С. Я. Єрмоленко вбачала витoki рецепції письменником біблійних текстів у народному світосприйманні та усній поезії [9, с. 128–143]. Явище народного переосмислення біблійних одиниць-символів в уснопоетичному тексті, використання фольклорних виразових одиниць у творах Шевченка описане у нашій монографії [5, с. 75–77; с. 300–316]. Н. В. Молотаєва розглядала біблеїзми в контексті архетипів художньо-мовної творчості Т. Шевченка, виявляючи в них етнічні компоненти [16]. А. К. Мойсієнко простежив засвоєння Т. Шевченком символів Святого Письма через призму мовної особистості Кобзаря, в аспекті апперцепційної системи тексту, звернувши увагу на «контекстуальну символічність в ідіолекті Т. Шевченка» [15, с. 160].

Дослідники слів-символів української мови – В. І. Кононенко та В. В. Жайворонок – з'ясували, що у текстах народної та авторської літератури (у Шевченкових також) символічні біблійні одиниці зазнають перекодування, певним чином втрачаючи свій первинний зміст і набуваючи нових компонентів значення, зумовлених українською ментальністю [11; 10]. Такий підхід, на думку Н. М. Сологуб, уможлиблює трактування вічних образів-символів як «знаків народної культури, як етнологем» [19, с. 179]. Вивчаючи мовний образ Богородиці у фольклорних і молитвених текстах, Н. Д. Бабич виявила у них спільні та відмінні риси, зумовлені специфікою етнічного мовомислення українців: «Оце «омовлене» у фольклорних текстах групами людей зближення їх із земною і Небесною Жінкою засвідчує, що українське християнське мислення було вільним від міфологізації своїх «стосунків» з божественним, що у фольклорі стиль бароко в аспекті його «дозволу» поговорити з Богом, Богоматір'ю ніколи,

власне і не вичерпувався» [1, с. 170–171]. На таких засадах української літературно-мовної писемної та усної традиції ґрунтується мовний образ Божої Матері у поетичних текстах Т. Шевченка.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів слідження. Насамперед виділимо мовні засоби зображення Пресвятої Діви у текстах Євангелій від Матвія, Марка, Луки та Івана. Як зазначає автор біблійного довідника Г. Генрі Галлей, «про Марію в Євангеліях згадується дуже мало. Про неї говориться в зв'язку з народженням Христа і Його відвідуванням Єрусалима в 12-літньому віці... На її прохання Христос перетворив воду у вино у Кані. Це було Його перше чудо (Ів. 2: 1–11). Пізніше про неї згадується, що вона намагалася добратися до Нього через натовп (Матвія 12: 46; Луки 8: 19)... Марія була присутня при розп'ятті Христа, і Він доручив Іванові піклуватися нею (Івана 19 : 25–26). Нічого не сказано про зустріч Христа з нею після воскресіння... Останній раз згадано про матір Христа в Діях 1: 14, що вона молилась разом з апостолами. Це все, що сказано в Святому Письмі про матір Христа» (цит за: [1, с. 159]). Очевидно, така небагатослівність зумовлена старозаповітною традицією, згідно з якою книгу родоводу Ісуса Христа, «Сина Давидового, Сина Авраамового», представляють передусім чоловіки: «Яків породив Йосипа, мужа Марії, що з неї родився Ісус, званий Христос» [Мт 1: 17]. В Євангелії сказано, що Божа Мати була Дівою: *І не знав він (Йосип. – Н. Д.) її, аж Сина свого первородженого вона породила, а він дав Йому ймення Ісус* [Мт 1: 24]. Святий Лука описує реакцію Марії на повідомлення Ангелом Гавриїлом про її майбутнє материнство: *І ввійшовши до неї, промовив: «Радій, благодатная, Господь з тобою! Ти благословенна між жонами! Вона ж затривожила слово, та й стала роздумувати, що б то значило це привітання* [Лк 26: 28–29]. Далі у тексті сказано, що вона з покорою прийняла звістку: *А Марія промовила: «Я ж Господня раба: нехай буде мені згідно з словом твоїм!* [Лк 1: 28–29]. В Євангелії від Марка заперечено думку книжників, що ніби-то Христос – Син Давидів: *Сам Давид Його Господом зве, – як же Він йому син?* [Мр 12: 35]. Про добре серце Марії свідчать біблійні відомості про те, що вона відвідала далеку родичку Єлизавету, котра у похилому віці завагітніла, народивши потім Івана Хрестителя, і пробула в неї три місяці [Лк 1: 39–42]. В уста Єлизавети вкладено слова, що згодом увійшли до тексту молитви: *Благословенна Ти між жонами, і благословенний Плід утроби*

твоєї! [Лк 1: 42]. Саме ця жінка назвала Марію *Матір'ю Господа; Блаженною, що повірила, бо збудеться проречене їй від Господа* [Лк 1: 42, 45]. В Євангелії від Луки наведено «Хвалу Діви Марії для Господа», що засвідчує її велику віру, покору і радість з приводу призначеного їй високого материнства: ***Величає душа моя Господа, і радіє мій дух у Бозі, Спасі моїм, що зглянувся він на покору Своєї раби, бо ось від часу цього всі роди мене за блаженну вважатимуть, бо велике вчинив мені Потужний!*** [Лк 1: 47–49]. Цей євангеліст так описує народження Марією Ісуса Христа: *І породила вона свого Первенця Сина, і Його сповила, і до ясел поклала Його...* [Лк 2: 7]. Дізнавшись від пастухів про місію Ісуса (*Бо сьогодні в Давидовім місті народився для Вас Спаситель, Який є Христос Господь* [Лк 2: 11]), Божа Мати *Марія оці всі слова зберігала, розважаючи, у серці своїм* [Лк 2: 19]. Коли Ісус у дванадцять років без відома батьків залишився в єрусалимському храмі, святий Лука пише про хвилювання Марії: *...А мати сказала до Нього: «Дитино, – чому Ти так зробив нам? Ось Твій батько та я із журбою шукали Тебе»* [Лк 2: 48]. В описі проповіді Христа серед народу сказано, що до Нього прийшли були ***Мати й брати Його, та через народ не могли досягнути до Нього.*** Відповідь свідчить про те, що Спаситель надавав перевагу навчанню людей вірі над родинними стосунками із матір'ю та братами: ***Моя мати й брати мої – це ті, хто слухає Боже Слово, і виконує!*** [Лк 8: 19, 21]. У Євангелії від Івана знаходимо відомості про те, як розп'ятий Ісус опікується майбутнім своєї матері, однак називає її не *мамою*, а *жаною*: *Під хрестом же Ісуса стояли – Його мати, і сестра Його матері... Як побачив Ісус матір та учня, що стояв тут, якого любив, то каже до матері: «Оце, жано, твій син! Потім каже до учня: «Оце мати твоя!» І з тієї години учень взяв її до себе»* [Ів. 19: 25–27]. У книзі «Дії святих апостолів» йдеться про спільну молитву Божої Матері разом із братами Христа й апостолами: *Вони всі однодушно були на невпинній молитві, із жінками, і з Марією, матір'ю Ісусовою, та з братами його* [Ів. 19: 25–27].

Зі Святого Предання, наведеного в Законі Божому, знаємо, що Марія народилась у праведних Якима й Анни, коли вони були в похилому віці. «За вказівкою Ангела Божого їй було дане ім'я **Марія**, тобто по-єврейськи «Володарка, Надія» [ЗБ, с. 188]. Її було введено до храму в трирічному віці, там вона жила майже одинадцять років, «виростала глибоко благочестивою, в усьому покірною Богу, надзви-

чайно скромною і працювитою. Пресвята Марія врішила присвятити усе своє життя тільки одному Богу. Для цього Вона дала обітницю ніколи не виходити заміж, тобто назавжди залишитися Дівою» [ЗБ, с. 189]. У чотирнадцять років «священики, з натхнення Божого, заручили її з далеким родичем, вісімдесятирічним старцем Йосифом, щоб він піклувався про Неї та охороняв Її дівство» [ЗБ, с. 190]. Зі Святого Предання відомо також про останні роки Марії, яка після вознесіння Ісуса Христа прожила ще десять (за іншими даними – двадцять два роки), ставши не лише для Івана Богослова, а й «для всіх учеників Христових спільною Матір'ю» [ЗБ, с. 334]. Після смерті «Господь Ісус Христос прославив Свою Пресвяту Матір; Він воскресив Її і взяв до Себе з пресвятим тілом Її і поставив Її вище за всіх ангелів Своїх» [ЗБ, с. 335]. Марія сказала апостолам: «Радійте! Я з вами повсякчасно; і завжди буду молитовницею вашою перед Богом» [ЗБ, с. 335].

Саме у біблійних джерелах та їх сприйнятті християнами Європи, вихованими на традиційній пошані до Матері-Жінки, бачаємо витoki символізму образу Божої Матері, що виявляється в європейській та українській літературі. За словником В. В. Жайворонка, «Богоматір = Богомати = Божа Мати = Матір (Мати) Божа = Богородиця – 1) Мати Ісуса Христа; Діва Марія, Непорочна (Пречиста) Діва, Цариця Небесна; символ матері, життя, світла, мудрості, любові; символізує також повноту життя, самодостатність, звільнення від усього гріховного через осяяння, просвітлення, переродження...» [10, с. 44]. Крім того, В. В. Жайворонка виявив у слові-символі язичницький та власне український компоненти, оскільки Богоматір «у християнстві замінила богиню Всесвіту Ладу; благословенний плід її утроби ототожнювався з весняним відродженням Матері-Землі; у колядках співали про Богородицю, що вона засіває землю, а сам Господь водить золотим плугом...» [10, с. 44]. Явище зв'язку образів Бога і селянина, Божої матері – та господині спостережено нами в українському пісенному фольклорі [5, с. 304]. В. І. Кононенко зазначав: «Первинне символічне значення поняття *Богиня-мати* – земля, у переносному вживанні – про жінку, дівчину виняткової краси і вроди» [11, с. 72].

Відомо, що про своє ставлення до Євангелія та образу Марії Тарас Григорович писав у листах від 1 січня та 7 березня 1850 р. з Оренбурга до В. М. Репніної: «Новый Завет я читаю с благоговейным трепетом. Вследствие этого чтения во мне родилась мысль описать

сердце матери по жизни Пречистой Девы, Матери Спасителя. И другая, написать картину распятого Сына ее» [23, с. 54]. Слово-поняття *Божя Мати* присутнє у багатьох творах письменника: «Іржавець», «Великий льох (Містерія)», «Петрусь», «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні сущим моє дружнєє посланіє», «Во Іудеї во дні они», «Неофіти» та ін., однак найповніше мовний образ Богородиці змальовано в поемі «Марія». Текст цієї поетичної розповіді про життя Діви Марії критикували (щоправда, з різних причин) і фарисеї московської церкви у часи Шевченка й нині, і партійні ідеологи-атеїсти радянського періоду, і святенницькі літературознавці. Як писав І. М. Дзюба, «одним розчерком потрійного пера оголосивши поему «Марія» богохульською, вони не просто ігнорують оцінки, скажімо, такого християнина, як Борис Пастернак, не говорячи про інших видатних письменників і дослідників, від Драгоманова починаючи, а засвідчують цілковите незнання інтерпретацій цієї теми в європейській літературі, мистецтві, філософії» [7, с. 54].

Т. Шевченко використав низку одиниць на позначення *Божої Матері*: *Матер Божя* (я), *Матер Божія*, *Матер Бога*, *Мати свята* (я), *преправедная мати*, *Марія, моя Марія, мати Марія, Богом ізбранна Марія, кроткая Марія, пренепорочная Марія, пренепорочная, благая; пресвятая, преправедная; пресвятая, неповинна; пречистая, пречистая в женах* та ін. Серед них фіксуємо старослов'янізми, що виступають ознакою високого конфесійного стилю, і, разом з тим, передають благоговійне схилення поета перед великою *Матір'ю*, восхваляння її подвигу, напр.: *Заплакала Матер Божя / Сльозами святими* («Іржавець») [22, с. 33]; *Ти Матер Бога на землі!* («Неофіти») [22, с. 218]; *Мов перед образом святим / Тієї матері святої, / Що в мир наш Бога принесла* («У нашім раї на землі») [22, с. 180]; *І радість матері Марії / Неізреченная* («Марія») [22, с. 250]; *Хвала! / І похвала тобі, Маріє!* («Марія») [2, с. 250].

Варто сказати, що, фактично, Т. Шевченко був чи не першим письменником, хто в Російській імперії викривав блюзнірство офіційного православ'я, котре проголошувало царя намісником Бога на Землі, виправдовуючи всі злочини влади, вбивство людей і нищення цілих народів. Образ *Божої Матері* постає у єдності з авторським розумінням *Ісуса Христа* як символу людинолюбства, національного терпіння, розп'яття і воскресіння, що нерідко асоціюється в Кобзаря з відродженням України. У його текстах виявляємо міркування про те,

чи варті люди, що погрузли в гріхах, такої великої жертви – розп'яття безневинного Месії: *Той Назорей, той син єдиний! Богом ізбранної Марії, / Що він зробив їм? І за що / Його, святого, мorduвали, ... / І вивели з злодіями На Голгофу-гору; / І повісили меж ними – / За що?* («Неофіти») [22, с. 218]. Розуміючи невимове горе матері, яка бачить страждання і загибель своєї дитини, поет пише, що вона також розіп'ялася разом із сином: *...Нас од каторги спасла! / І пресвятая, неповинна, / За нас, лукавих, розп'ялась* («Марія») [22, с. 218]. Тарас Григорович навіть припускає, що в нові часи, так само, як і в старо-заповітні, могли б жорстоко стратити Ісуса: *Тойді повісили Христа, / Й тепер не втік би син Марії!* («Не гріє сонце на чужині...») [22, с. 28].

Описуючи життя молоді Марії у Йосипа, Тарас Шевченко зобразив його в поемі «Марія» через призму реалій побуту українських сиріт-наймитів (відсутність родини і власного житла, полатаний одяг, типові заняття тощо): *У Йосипа, у тесляра / Чи бондаря того святого, Марія в наймичках росла* [22, с. 250]; *Ані родини! / Ані хатиночки нема, / Одна-однісінька!..* [22, с. 251]; *А з добрих молодих плечей / Хитон полатаний додолу / Тихенько зсунувся* [22, с. 251]; *А та стоїть собі під тином / Та вовну білу пряде.., / Або на берег поведе / Козу з козятчком сердешним / І попасти і напоїть* [22, с. 251]; *Сидить собі коло вікна / І в поле дивиться, і шие / Малесеньке сороченя* [22, с. 253]. Поет звернув увагу на красу молоді дівчини, зобразивши її подібною до українки: *Ніколи / Такої Божої краси / Ніхто не узрить!* [22, с. 252]; *Заквітчай голову дівочу / Лілями та тим рясним / Червоним маком* [22, с. 252]. Він використав традиційні для українського фольклору порівняння з *тополею, рожевим цвітом, зорею, дитиною*, як-от: *Увечері, мов зоря тая, / Марія з гаю вихожає / Заквітчана* [2, с. 252]; *І похилилась, мов тополя / Од вітру хилиться в яру* [22, с. 252]; *І на порі Марія стала... Рожевим цвітом розцвіла* [22, с. 252]; *Пригорнулась / Неначе злякане дитя, До Йосипа свого старого* [22, с. 252]. Т. Шевченко описав доброту Марії та співчутливе ставлення до Йосипа, до інших людей і тварин: *Йому (Йосипу. – Н. Д.) я стану за дитину. / Плечми моїми молодими / Його старії підопру!* [22, с. 252]; *А йдучи, козеня, небога, / Ніби дитину, На руках / Хитала, бавила, гойдала, / На лоно тихо пригортала, / І цілувала* [22, с. 253]. Про доброзичливість Йосипа, його прихильність до дівчини свідчать звертання: *Де ти в Бога / Загаялась, моя небого?* [22, с. 252]; *Диво сталось / З тобою, доненько моя!* [22, с. 253].

Своєрідно інтерпретовано зачаття Марією дитини, що сталося після відвідання їхнього дому апостолом із Назарету. Його названо *благовістителем*, зображено як *дивочного гостя, гостя молодого*, що *мов намальований сіяв, / І став велично на порозі, / І, уклонившись, вітав Марію тихо* [22, с. 253]. Саме він приніс звістку про народження в Єлисавети сина, нареченого Іваном, а також пророкував прихід у світ Ісуса: *Я Месію / Іду народу возвестить!* [22, с. 253]. За допомогою виразових одиниць описано реакцію дівчини на слова гостя: *І слухала, як молодий / дивочний гость той говорив, / І словеса його святис / На серце падали Марії, / І серце мерзло і неклося* [22, с. 253]. Подано відомості про загибель пророка: *...Стяли / У городі Тиверіаді / Чи то якогось розп'яли / Провозвістителя Месії* [22, с. 254]. Факт вагітності Марії спричинив одруження з нею Йосипа, інакше її могли б убити за безчестя: *Молися й дякуй, що не кинув, / Що на розпуття не прогнав. / А то б цеглиною убили – / Якби не вкрив, не заховав!* [22, с. 253]. Народження Ісуса зображено Шевченком подібно до того, як це виявляємо в українських народних колядках: *Над самим Віфліємом, боком, / Мітла огненная (комета – Н. Д.) зійшла. І степ і гори осіяла. Марія з шляху не вставала, Марія сина привела* [22, с. 254]. Так само, як звичайна мати, Богородиця у зображенні поета пряла вовну, пасла козу, щоб було молоко й одяг для дитини, прала сорочки на річці, ходила на базар, а потім (хоч була неграмотна) *в школу хлопця одвела, / У ієсейську. Доглядала ж / Сама його, сама й навчала / Добру і розуму* [22, с. 255]. Коли ж Ісус виріс і став проповідувати, *...за сином / Свята мати всюди йшла, / Його слова, його діла – / Все чула, й бачила, і мліла, / І мовчки трепетно раділа, / На сина дивлячись* [22, с. 254]. На відміну від церковного канону, життя Божої Матері у тексті Шевченка завершилося трагічно, так само, як і в багатьох українських матерів, що на старості залишилися без родини та дітей: *Вдову (родичку Єлисавету. – Н. Д.) давно вже поховали, А Івана / її (Івана Хрестителя. – Н. Д.) зарізали в тюрмі. / І Йосипа твого не стало. / І ти, як палець той, осталась / Одна-однісінька!* [22, с. 254]; *Ти ж під тином, / Сумуючи, у бур'яні / Умерла з голоду. Амінь* [22, с. 255].

Варто зауважити, що у Шевченкових творах мовний образ Божої Матері виходить за рамки біблійної Марії, він асоціюється з Матір'ю загалом як символом добра, любові, самопожертви заради щастя дитини: *Пошли тобі Матер Божя / Тії благодати, / Всього того,*

чого *мати* / *Не зуміє дати* («Сова») [21, с. 173]. Як відомо, за українським звичаєвим правом, діти з повагою ставилися до матері, доглядали її до старості: *Бо хто матір забуває, Того Бог карає, Того діти цураються, / В хату не пускають* («І мертвим, і живим...») [21, с. 250]. Разом з тим, створений Тарасом Григоровичем образ Богоматері корелює з Жінкою (не лише з матір'ю, а й сестрою, просто жінкою, якій поклоняється поет, наділяючи її тими ж епітетами, що й Богородицю), напр.: *Пишались / Святиє тії матері / Своїми дітками* («Марія») [22, с. 255]; *До неї в покої / Приходили. І матір'ю / Своєю святою / Її звали* («Княжна») [22, с. 16]; *Моя єдина сестра Многострадалиця святая!* («Сестрі») [22, с. 255].

Аналіз текстів показує, що у творах Тараса Шевченка *Божя Мати* – це й проповідниця, яка продовжує справу Сина, піднімає і гуртує апостолів: *Ти дух святий свій пронесла / В їх душі вбогії!.. Мужі воспрянули святиє, / По всьому світу розійшлись, / І іменем твого сина, / Твої скорбної дитини, / Любов і правду рознесли* («Марія») [22, с. 255]. Вона – заступниця всіх скривджених і знедолених. Звертаючись із молитвою до Богоматері, поет послуговується не канонічними текстами, а, переважно, авторськими, використовуючи усталені форми: *Святая сило всіх святих, / Пренепорочная, благая! Молюся, плачу і ридаю: / Воззри, Пречистая, на їх, / Отих окрадених, сліпих / Невольників* («Марія») [22, с. 250]. І молиться він передусім не за свою долю невольника-засланця, а за весь поневолений український народ: *Спаси ти нас, / Младенче праведний, великий, Од п'яного царя-владики! Од гіршого ж тебе спасла / Твоя прераведная мати. / Та де ж нам тую матір взяти?* («Марія») [22, с. 250]. Таким чином, мовний образ *Божої Матері* розширює свій семантичний обсяг, набуваючи нових елементів змісту, асоціюється зі знедоленою Матір'ю-Україною, яка страждає від нерозважних вчинків її синів-громадських та політичних діячів і потребує синівського захисту: *Нерозумний сину (Б. Хмельницький. – Н. Д.)! / Подивись тепер на матір, / На свою Вкраїну...* («Розрита могила») [21, с. 169]. *Світе тихий, краю милий, / Моя Україно, / За що тебе сплюндровано, / За що, мамо, гинеш?* (Там само) [21, с. 169]. І вже не лише ікона Пресвятої плаче кривавими слізьми, а й сама Богоматір страждає за Україну, вимолюючи в Бога їй долю і волю: *Не плакала б Матер Божя / В Криму за Україну* («Іржавець») [22, с. 33]; *І Бог зглянувсь на ті сльози, Пречистії сльози* («Іржавець») [22, с. 33].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, мовний образ Божої Матері представлено в поетичних текстах Тараса Шевченка в кількох іпостасях: *Богородиця, Мати, Жінка, Україна*. За допомогою книжних, запозичених і власне українських одиниць письменних підносить образ *святої Жінки* до найвищого символічного рівня, разом з тим, наділяючи його конкретно-чуттєвими рисами реальної *Жінки-матері*. У перспективі варто докладно вивчити інші ключові мовні образи у творах письменника.

Джерела та літератури

1. Бабич Н. Д. Мовний образ Богородиці у фольклорних і молитвених текстах / Н. Д. Бабич // Бабич Н. Д. Магія слова для всього живого : мовно-народознавчі наукові студії. – Чернівці : Букрек, 2012. – С. 159–171.
2. Бойко Н. Лексичні елементи конфесійного стилю як засіб експресивності поезії Тараса Шевченка / Надія Бойко // Вісник Київського ін-ту «Слов'янський університет». – 2000. – Вип. 9. Філологія. – С. 55–60.
3. Ващенко В. С. Мова Тараса Шевченка / В. С. Ващенко. – Х. : Вид-во Харків. ун-ту, 1963. – 251 с.
4. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні / Михайло Грушевський. – К. : Освіта, 1992. – 192 с.
5. Данилюк Н. О. Поетичне слово в українській народній пісні / Ніна Данилюк. – Луцьк : РВВ Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. – 511 с.
6. Дзюба І. Бог, релігія, церква в житті і творчості Шевченка / Іван Дзюба // Сучасність. – 2004. – № 7–8. – С. 52–68.
7. Дзюба І. Шевченкофобія в сучасній Україні / Іван Дзюба. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 60 с.
8. Драгоманов М. П. Шевченко, українофіли і соціалізм / М. П. Драгоманов // Драгоманов М. П. Вибране «...Мій задум зложити почерк історії цивілізації на Україні». – К. : Либідь, 1991. – С. 327–429 (Пам'ятки історичної думки України).
9. Єрмоленко С. Я. Фольклор і літературна мова : [монографія] / С. Я. Єрмоленко. – К. : Наук. думка, 1987. – 245 с.
10. Жайворонок В. [В.]. Знаки української етнокультури : словник-довідник / Віталій Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
11. Кононенко В. І. Символи української мови / В. І. Кононенко. – Івано-Франківськ : Плай, 1996. – 270 с.
12. Лизунець П. М. Функції старослов'янзмів у поемі Т. Шевченка «Марія» / П. М. Лизунець // Доп. та повідомл. Ужгород. ун-ту. Сер. : Філологія. – Ужгород : [б. в.], 1961. – С. 91–99.
13. Масенко Л. Т. До питання про семантику ключових слів поезії Шевченка / Л. Т. Масенко // Мовознавство. – 1989. – № 2. – С. 25–30.

14. Мацько Л. І. «...Уся сила і вся краса нашої мови тільки йому одному відкрилися» / Л. І. Мацько // Мовознавство. – 1989. – № 2. – С. 18–24.
15. Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша : [монографія] / А. К. Мойсієнко. – К. : Правда Ярославичів, 1997. – 200 с.
16. Молотаєва Н. В. Етноміфологеми у художньому мовленні Т. Шевченка: Концепт і знак / Н. В. Молотаєва // Мовознавство. – 1994. – № 2/3. – С. 15–20.
17. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / Іван Огієнко. – К. : Либідь, 1995. – 294 с.
18. Русанівський В. М. У слові – Вічність (Мова творів Т. Г. Шевченка) / В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 2002. – 240 с.
19. Сологуб Н. Народне переосмислення біблійних образів / Надія Сологуб // Матеріали IV Міжнар. конгресу українців : мовознавство [відп. ред. В. Німчук]. – К. : Пульсари, 2002. – С. 176–180.
20. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму) / Дмитро Чижевський. – Тернопіль : Феміна, 1994. – 480 с.
21. Шевченко Т. Повне зібрання творів : у 12 т. – Т. 1 : Поезія. 1837–1847 / Шевченко Тарас. – К. : Наук. думка, 2001. – 784 с.
22. Шевченко Т. Повне зібрання творів : у 12 т. – Т. 2 : Поезія. 1847–1861 / Шевченко Тарас. – К. : Наук. думка, 2001. – 784 с.
23. Шевченко Т. Повне зібрання творів : у 12 т. – Т. 6 : Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи... / Шевченко Тарас. – К. : Наук. думка, 2003. – 632 с.

Умовні скорочення джерел

Ів. – Свята Євангелія від Івана // Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена. 988–1988. Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні. – К. : Нове життя Україна, 1992. – С. 112–141.

ЗБ – Закон Божий : підручник для сім'ї та школи / прот. Серафим Слобідський. – К. : Вид. від. Укр. правосл. церкви Київ. патріарх., 2004. – 654 с.

Лк. – Свята Євангелія від Луки // Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена. 988–1988. Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні. – К. : Нове життя Україна, 1992. – С. 70–119.

Мр. – Свята Євангелія від Марка // Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена. 988–1988. Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні. – К. : Нове життя Україна, 1992. – С. 44–69.

Мт. – Свята Євангелія від Матвія // Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена. 988–1988. Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні. – К. : Нове життя Україна, 1992. – С. 3–43.

Данилюк Ніна. Речевой образ Божьей Матери в Евангелии и в поэзии Тараса Шевченко. В статье рассмотрены речевые средства создания образа Божьей Матери в Евангелии и в поэзии Т. Шевченко. Обращено внимание на особенности его вербализации в текстах Евангелий от Матфея, Марка, Луки и Иоанна, а также на авторское переосмысление Кобзарем. Выделен большой ряд синонимических единиц, которые представляют ключевое понятие в произведениях Т. Шевченко: *Матер Божжа (я), Матер Божія, Матер Бога, Мати свята (я), преправедная мати, Марія, моя Марія, мати Марія, Богом ізбранна Марія, кроткая Марія, пренепорочная Марія, пренепорочная, благая; пресвятая, преправедная; пресвятая, неповинна; пречистая, пречистая в женах* и др. Указано на расширение семантической структуры образных выражений, ассоциативно связанных с украинской действительностью, литературными и фольклорными традициями. Определено, что речевой образ Божьей Матери представлен в поэтических текстах Т. Шевченко в нескольких ипостасях: *Богородица, Мать, Женица, Украина*. Посредством книжных, заимствованных и собственно украинских единиц писатель поднимает образ *святой Женицы* на наивысший символический уровень, вместе с тем, совмещая в нем конкретно-чувственные черты реальной *Женицы-матери*.

Ключевые слова: речевой образ Божьей Матери, поэтический текст, текст Евангелия, выразительное средство, синонимический ряд, ключевое понятие, семантическая структура.

Nina Danylyuk. Linguistic Representation of the image of God's Mother in the Gospels and poetry by Taras Shevchenko. The article deals with the linguistic means of the creation of image of God's Mother in the Gospels and poetic texts by T. Shevchenko. A special attention has been paid to the peculiar features of its verbalization in the Gospels of Mathew, Mark, Luke, and John and to its reconsideration by Kobzar. A long row of synonyms that were used to represent this key notion in the works by T. Shevchenko has been defined: *Матер Божжа (я), Матер Божія, Матер Бога, Мати свята (я), преправедная мати, Марія, моя Марія, мати Марія, Богом ізбранна Марія, кроткая Марія, пренепорочная Марія, пренепорочная, благая; пресвятая, преправедная; пресвятая, неповинна; пречистая, пречистая в женах* and others. It was also pointed out that the semantic structure of the figurative means that have associative connections with the Ukrainian reality, literary and folklore traditions has been broaden. It was qualified that the image of God's Mother was represented in the T. Shevchenko's works like *Blessed Virgin, Mother, Woman, Ukraine*. The writer has been raised the image of *Holy Woman* to the uppermost symbolic plane in unit with concrete and sensual features, using the book borrowed and Ukrainian language units.

Key words: a linguistic image of God's mother, a poetic text, the text of the Gospels, expressive and representative means, row of synonyms, a key notion, the semantic structure.